

Restaurarea unui obiect textil săsesc, rochia cu bretele (busenkittel)

Daniela Beu¹
daniela_beu@yahoo.com

Keywords: *Transylvania, material, blous, embroidery, Busenkittel.*

Summary: *Its peculiarity is the introduction of the fine pleating of the material at the back which, after numerous and vast tacked thread, will be so tight to the bust that the cloth is stiff as a board. The skirt is distinguished by the beautiful folded strong material and it is worn over the bust, over a fine embroidered blouse. Busenkittel name is limited only to southern Transylvania as: "ewerschthimt" composed of two main parts: a breastplate and a skirt.*

Aducerea sașilor din Apus și colonizarea lor în Transilvania a fost un proces de durată și a început în jurul anului 1191 în zona Sibiului, procesul extinzându-se în timp și în alte zone. Cele mai vechi izvoare scrise despre costumul și îmbrăcămintea țaranului sas din Transilvania apar în jurul secolului al XV-lea.

Sașii au trăit alături de populația românească din zonă, dar și-au păstrat tendințele conservatoare, mai ales la nivelul arhitecturii, costumului, obiceiurilor. Știind că "portul este o parte integrantă a culturii materiale a unui popor, el se dezvoltă pe fondul formelor moștenite din trecut și se adaptează după necesități transformându-se în decursul vremii"; așadar în decorarea costumului săsesc se remarcă ornamentele brodate care sunt nelipsite în compoziția șorțului alb, a iei, a batistei.

Spre deosebire de costumul românesc care este bogat în motive decorative geometrice țesute în război, la sași se întâlnesc motive florale brodate, de inspirație renascentistă. Sunt frecvente imagini antropomorfe: păsări, cerbi, dispuse în fășii orizontale strict delimitate și înconjurată de o diversitate florală de lalele și rodii. Broderiile erau realizate pe pânză de bumbac cu arnici roșu, ulterior galben, apoi alb.

Busenkittel – Descriere

Trăsătură caracteristică a acestuia constă în introducerea plisării fine la spate a materialului care la bust în urma nenumăratelor și întinselor ațe însăilate va fi atât de strâmt încât pânza se înțepenește precum o scândură. Fusta scoate în evidență frumoasa încrețire a materialului tare și este purtată peste bust, deasupra unei ii fine. Numele de Busenkittel se restrânge doar la sudul Transilvaniei sub denumirea de: „ewerschthimt” format din două părți principale: un pieptar și o fustă.

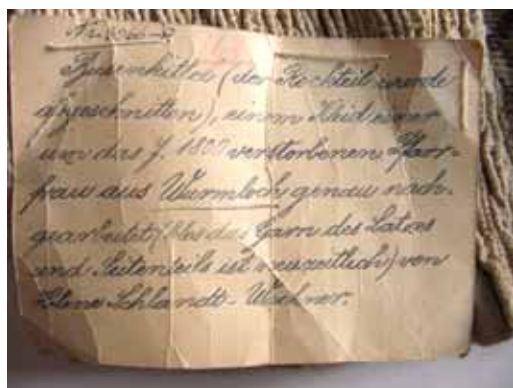
Cunoscându-se ca descompunerea unei haine mai lungi în două părți este de obicei un mijloc folosit dintr-un timp mai nou, din fericire prin aceasta s-a păstrat numele original al veșmântului și anume termenul de „Oberhemt”.

¹ Beu Maria-Daniela, restaurator, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea.

Pentru documentarea acestei piese am recurs la cercetarea unor obiecte asemănătoare aflate în depozitul muzeului CNM Astra Sibiu, precum și a documentelor aflate în arhiva acestuia. O valoroasă piesă existentă în colecție este și un pieptar încutat prin aceeași tehnică cu vechime considerabilă, a cărei descriere a fost făcută de Cornel Irimie, în anul 1959.

„Pieptar de la o rochie cu bretele încrêțită mărunț sub braț și în față cu broderie și spărtură cu motive romboidale în alb și cenușiu”.

Partea de jos este tăiată, lucrată după un model care a aparținut preotesei din Valea Viilor în jurul anului 1800. Piesă donată de Helene Schlandt-Wachner. Adăugat la acest pieptar este un document pe care scria „Bussenkittel (der Rochteil wurde abgeschnitten) einem kleideiner um das j 1800 verstorbenen pfarr = frau aus wurmloch genau nach = gearbeitet (blos das Garn des Latzes und Seitenteils ist neuzeitlich) von Helene Schland-Wachner”. Acesta a fost donat împreună cu piesa.

Piesa face parte din colecția CNM Astra Sibiu și a fost aleasă ca piesă pentru atestare. Lucrările de conservare au fost efectuate în cadrul Laboratorului de restaurare-textile ale aceluiași muzeu, ea face parte din categoria obiectelor foarte valoroase selectată în categoria tezaur”.

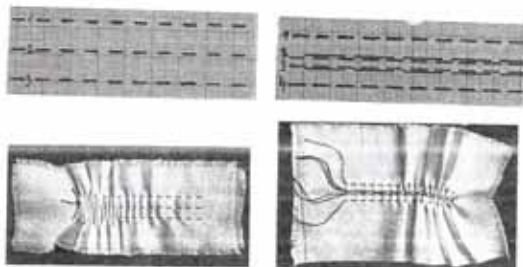
Descrierea obiectului

Piesa este confecționată din pânză de in, țesută în 2 ițe realizată în gospodăria țărănească, croită în clini. Este alcătuită din 10 clini cusuți între ei în punctul „pe muchie” cu fir de in, în culoarea materialului. Rochia are o formă conică dată de încrețiturile din partea superioară și este prevăzută cu două bretele brodate cu lână de culoarea roșie. Bretelele sunt aplicate peste încrețitură. Motivele sunt geometrice, stilizate în zig-zag. Partea de jos este prevăzută cu un tiv lat de 13 cm, îndoit spre interior și tighelit. Două treimi din circumferința tivului este cutat cu rol decorativ. La o analiză vizuală se observă că piesa a fost strâmtată față de tiparul original, în partea din față fiind adaptată altei măsuri.

Diagnostic

Piesa prezintă depuneri de praf și murdărie pe toată suprafața, prezența unor pete galbene în partea din față a piesei, desprinderi ale broderiei și fragilitatea firelor de lână.

Fotografii

S-au efectuat fotografiile înainte de restaurare, în timpul operațiilor de conservare și după terminarea operațiilor de conservare și restaurare.

Analize și teste de laborator

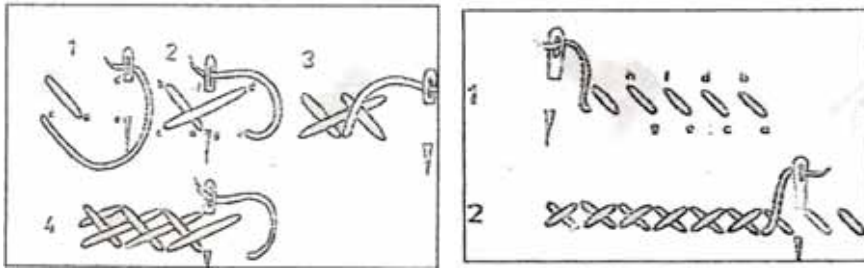
S-au efectuat analize microchimice pentru determinarea naturii petelor, conform buletinului de analiza nr. 217/2006 se datorează unui material gras, probabil de proveniență alimentară, examinare microscopică pentru determinarea tipurilor de fibre utilizate în confecționare, care, conform buletinului de analiza nr. 230/21.07.2006, avem pentru țesătura de bază în, iar pentru broderie, fir de lână și fotografiile digitale.

Studiu tehnic al piesei

Sistemele de împodobire folosite la realizarea acestei piese sunt:

Broderie pe pânză de in

Broderie pe crețuri

Dacă pentru broderia pe pânza de in folosim cele 2 puncte „punctul cruciuliță” și punctul „în pleată”, foarte răspândite în cusăturile de motive românești și săsești, „broderiile pe crețuri” sunt prețioase elemente de decor având și o funcție practică aceea de a încreți pânză realizându-se cute egale și foarte dese (bine strânse) pentru a se putea coase pe suprafața lor motive ornamentale în stil geometric și floral, de-a lungul piesei de la un capăt la altul pășind peste sau introducând acul printre crețuri.

Vechimea și geneza tehnicii de cusut

Cusutul pe muchiile cutelor este o tehnică evoluată din cele mai complicate, realizată în mai multe etape succesive:

- a) Încrețul elementar
- b) Orditul-cusutul urzit pe fir
- c) Umplut (umplerea ornamentelor)

Primele două etape, încrețitul, cusutul urzit pe fir, se întâlnesc pretutindeni pe teritoriul României, diferind cromatică în funcție de vârsta purtătoarei.

Ultima etapa se practică numai în cazul motivelor „înterupte” în Sudul Transilvaniei, Oltenia, Muntenia.

Se pot delimita trei etape corespunzătoare celor 3 momente:

1) Primul: „Încrețul” poate fi considerat străvechi, deoarece a fost folosit spre a forma (strânge) gura cămășii.

2) Al doilea: „Orditul” a fost rezultatul unei asamblări între cusutul urzit pe fir, practicat de populația băștinașă de pe teritoriul patriei noastre cu o tehnică mai veche, cunoscută sub numele de Gereihsel, venită din Occident direct ca o decorație de proveniență orășenească

3) „Umplerea puilor-ornamentelor”- fiecare motiv se coase pe loc, după aceea se avansează mai departe pentru a se lucra „puiul” următor.

Relațiile economice de schimb foarte strânse, în mare parte de ordin pastoral, au înlesnit apariția acestei tehnici într-o serie de sate din Oltenia și Muntenia.

Diferențieri etnoculturale

În portul săsesc la broderia pe muchiile cutelor se constată preferința pentru firul alb, la români împodobirea aceasta s-a realizat într-o cromatică variată: negru, roșu, violet, vânt.

În broderia românească s-a dezvoltat o variantă tehnică și ornamentală proprie, păstrând procedeele de încrețire și strângere a crețurilor cu un ac, româncele nu au aplicat peste crețuri broderia plină și completată cu un decor în alb sub formă de viespe ca săsoaicele, ci o tehnică autohtonă, de cusut mai veche prezentă în întreg portul popular românesc.

Semnificativă este constatarea lui Julius Bielz după care varianta românească a cusutului urzit a fost împrumutată la rândul-i de sașii din zona Bistriței de la români.

Operații de restaurare și conservare

S-a efectuat curățirea uscată a piesei prin desprăfuire cu perii moi și cu aspiratorul de mică putere, apoi s-a trecut la operațiile premergătoare curățirii umede și anume: însăilarea tivului pentru menținerea cutelor decorative, copierea motivelor din ornamentații pe hârtie milimetrică, croiul rochiei, testul de culoare, încercarea de estompare a petelor din țesătura de bază, consolidarea broderiei de lână.

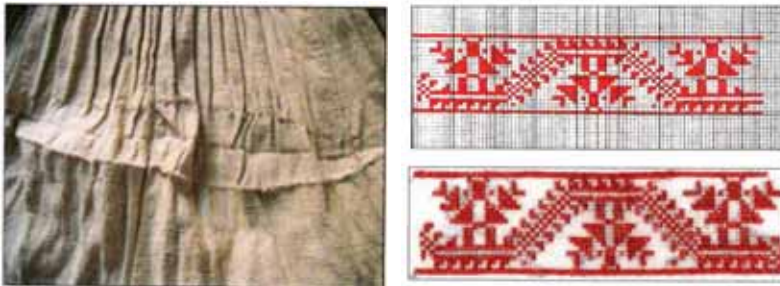
După aceste operații a urmat curățirea umedă prin imersie a piesei. În efectuarea acestei operațiuni trebuie avut în vedere: Ph-neutru, spumarea redusă și folosirea unei ape moi, deoarece caracterul este ireversibil.

S-a folosit detergentul natural Radix Saponaria, iar în ultima baie de clătire s-a adăugat acid acetic 2% și glicerina 1% pentru fixarea mai bună a culorilor și emolierea fibrelor.

Piesa a fost uscată pe suprafață orizontală (suport) cu posibilitatea de aerisire.

În urma propunerilor din cadrul comisiei s-a hotărât executarea unei replici a broderiei de pe bretele pe un material compatibil cu originalul pentru a nu se pierde modelul, revenirea la starea inițială acolo unde a fost strâmtată.

Broderia fiind fragilizată se va acoperi cu un strat transparent de borangic.

Pentru executarea acestor intervenții s-au folosit materiale compatibile, respectiv fir de lână vopsită în culori asemănătoare cu cele identice roșu-vișiniu, fir de in și krepelină (mătase naturală).

Indicații la modul de păstrare

Depozitarea piesei se va face în plan orizontal, întinsă se va feri de lumină și praf prin executarea unei huse. Se păstrează în depozit cu microclimate controlat $T=18^{\circ}\text{C}$ UR 55-60%

Modul de expunere

Piesa a fost expusă în cadrul expoziției cu tema: „Conservarea și Restaurarea Obiectelor de Patrimoniu” din anul 2009, desfășurată la Sibiu. Etalarea a fost făcută pe un manechin într-o vitrină de sticlă.

Bibliografie

- Bănățeanu 1966 Tancred Bănățeanu, *Portul Popular din Maramureș*.
Dogaru 1984 Dogaru Ortansa, *Ornamentica și croiul costumului popular*, f. I.
Moise, Klush 1978 Moise Ilie, Klush, Hoest *Portul popular din județul Sibiu*, Sibiu, 1978.
Schullerus 1906 Schullerus, Adolf, *Scurt tratat de etnografie săsească*.
Tomida 1972 Tomida, Ecaterina, *Cusăturile și broderiile costumului popular*, București.
*** 1974 *Țara Bârsei*, vol. II, București.

Anexe

Complex Național Muzeal "ASTRA" - Sibiu
Departament Conservare Restaurare
Compartiment Investigatii Chimice

Număr buletin
217/06
Data: iulie 2006

BULETIN DE ANALIZĂ

Obiectul analizei: Rochie săsească - Rupea

Număr inventar: 2082-P

Determinări solicitate: natura petelor

Analize efectuate: examinări microscopice, teste microchimice, microfotografii digitale

Rezultate:

Murdărie aderentă în strat subțire pe toată suprafața rochiei. Local, în zona poalei, colorări ocru-galben deschis de formă neregulată, de natură organică, probabil de proveniență alimentară (colorația se observă mai intens pe fibrele de pe fața obiectului, nu pătrunde prin toată țesătura decât în puține locuri). Fibrele prelevate de la suprafața zonei pătate prezintă o reacție slabă la testul pentru lipide, deci fibrele sunt acoperite numai de mici cantități de material gras.

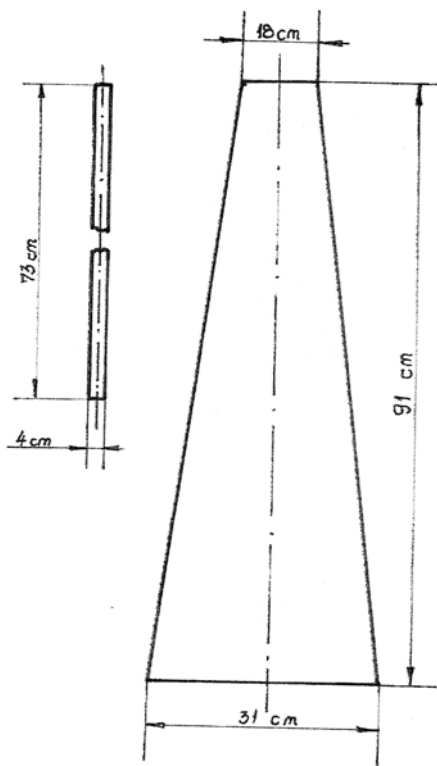

Cantitate redusă de spumă stabilă formată la suprafața probei la efectuarea testului pentru materiale grase cu NH_3 25% și H_2O_2 30%

Întocmit :

Guttman Măria
expert investigații fizico-chimice

TIPARUL ROCHIEI

COMPLEXUL NAȚIONAL „ASTRA”- SIBIU
DEPARTAMENTUL DE CONSERVARE - RESTAURARE
LABORATOR INVESTIGAȚII BIOLOGICE

BULETIN DE ANALIZĂ NR. 230 DATA 21-07-2006

DENUMIREA PIESEI... ROCHIE SĂSEASCĂ - RUPEA
NUMĂR DE INVENTAR... 2082... COD COLECȚIE... P

Nr. crt.	Determinarea solicitată	Analiza efectuată	Rezultatul analizei	Observații
1	Tip fibre textile utilizate în confecționare.	Examinarea microscopică probelor cuib, lup, strobilina-culor. Examinarea microscopică probelor	Tip fibre textile utilizate în confecționare: in broderie: lână.	

Întocmit: biolog ILEANA CHIRTEA

FIȘA ANALITICĂ DE EVIDENȚĂ PENTRU BUNURI CULTURALE MOBILE (F.A.E.)									
1 Referința	2 HCM		3 Nr.F.A.E.						
4 Cod deținător	6966500		831						
5 Tip categorial	ROCHIE		Domeniu ETN.						
6 Titlu / Tip specific / Tezaur / Sinonimi / Denumire populară	ROCHIE CU BRETILE		Deținător: CRM. "ASTRA" SIBIU.						
7 Autor, școală-atelier / Emitent / Epocă, cultură	SAȘII; TRANSILVANIA; BEIIA; RUPETA								
8 Proveniență / Atelier monetar									
9 Datare	6: 19		10 Datat			NU			
11 Loc descoperire / Loc colectare / condiții colectare	5: BEIIA; RUPETA; BRĂȘOV								
12 Materia țesută	PÂNZA DE CÂMP; ÎESĂTURĂ ÎN DOUA PĂRȚI								
13 Dimensiuni	L: 141 CM; LA: 156		14 Inscripții		NU		15 Marca Scrișă		
16 Nr piese componente	NA		17 Semnificație patrimonială						
18 Nr cîșușă alb-negru			19 Stare conserv.						
20 Valoare nominală			21 Nr inv.		2082-19				
21 Inform. nume / data	SIMONA MACIEA		Semnătura			S. Mădăruș			
22	201		15.12.1914						

20-2-52 Format x52

22 Vîrstă	23 Sex		24 Nr ex		25 Preparate	
26 Tehnici de preparare						
27 Mod de conservare					35 Pîșeu 36 Pozitiv 37 Negru	38 Desen
28 Stațiune arh. / Zona etnie / Biotop, strat geologic						
29 Data descoperire/ Data colectării						
30 Sth / descoperit de / determinat de						
31 Cond. descoperire / Rezult. de						
32 Colectii, personalități, evenimente / Colectat de					39 Mod deținere	DA
					40 Preț achiziție	
					41 Data intrării	
					42 Loc de păstrare	DA
					43 Restaurare	
					44 Conservare	DA
					45 Lucrat în	46 Valorificare
					47 Extinderi	
					48 Anexe	
33 Cuvinte cheie	ETNICITATIVE ÎN PREG-BAIG CU LAJLU					
34 Descriere, decor	ROCHIE CU BRETILE, PARTEA DE SUS ÎNCĂLEȘTĂ; PREZENTĂ CU DOUA BRETILE ÎNTR-UNA, CU LĂNĂ ROȘIE ÎNTR-UNA ÎN PREG-BAIG ÎN LAJLU; PARTEA DE JOS ESTE PREZENTĂ CU UN TIP DE LĂNĂ					
Bibliografie, mențiuni speciale:						

☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐										8.		9. 20827/2488B	
FIȘA DE CONSERVARE Nr. 3501										11.		L=1/2a	
1. ROȚIE CU BLETELE (SĂS.)		2. BĂIA, FURCĂ		3. COMPLEXUL NAȚIONAL "MUSEUL ASTER" SIBIU				11.		L=1/2a			
4.		5. ERGATRE POPULATĂ		6. GOLD IN 1919		7. OBIECT DE POȘT		15.					
						8. FUNEȚIE MUSEALĂ							
12. - CONFECȚIONATĂ DIN CÂNEPĂ - PĂRTEA SUPERIOARĂ ÎNCEȘITĂ ȘI CU DOUĂ BLETELE BRODATE CU CÂNĂ. - MOTIVE ÎN ZIF-ZAF CU ROȘU. - PĂRTEA ÎNFERIOARĂ CU UN TIV LAT.													
13. - URULĂ FUNCȚIONALĂ - FOAȘĂ BRODEATĂ - DEȚINERİ DE PRAF PE SUPRAFAȚA PĂȘCI.													
14.													

16. - PĂNȚĂ DE CÂNEPĂ - ÎNȘURȚĂ ÎN 2 IȚE - ÎNCEȘIT, BRODAT - TIVIT - CÂNĂ - CROMATICĂ: ALB, ROȘU.						23.							
17.		18.		19.									
20. - CĂȘĂ ALBAȘTRĂ, ETANȘUL II, CATEGORIA IV +. - PIEȘĂ ETALATĂ PE VITEAS ÎN BĂȘTEC. - ÎLUMINAT NATURAL ȘI ARTIFICIAL (FLUORESCENȚĂ) DE ÎNȚĂȘITĂȚE FĂCUTĂ. - FACTORII MICROCLIMATICI ÎNȚRE CĂȘTELE MĂDĂLE.						24.							
21. - CONDIȚII DE PĂȘTARE: BUNE.													
22.						25.		26.		27.		28. 13.XII.2006	
						29. MUSEUL NAȚIONAL "ASTER" SIBIU		NOTĂ		SIBIU		L. Ș. Ș.	